

Voor me ligt de *Ethica* van Aristoteles, vertaald door Christine Pannier en Jean Verhaeghe. Het fraaie boek, een sieraad voor de boekenkast, is een uitgave van de Historische Uitgeverij in Groningen. Het is ingebonden in een prettig groot formaat en voorzien van een uitstekende inleiding, heldere aantekeningen en een glossarium dat uitleg geeft bij een aantal moeilijker begrippen.

De *Ethica* is begin 2004 bij een onderzoek van het blad *Filosofie Magazine* uitgeroepen tot het belangrijkste boek uit de geschiedenis van de filosofie. Bij elk hitparade kan men vragen stellen, maar het staat buiten kijf dat de *Ethica* een boeiend en invloedrijk werk is en dat het zeer de moeite waard is er kennis van te nemen.

De ethiek van Aristoteles geldt als de aftrap voor een benadering in de ethiek die wel deugdethiek wordt genoemd. Potentiële lezers moeten zich echter niet laten afschrikken door de duffe betekenis die het woord "deugd" oproept, want *Ethica* is bepaald niet een ethiek van brave Hendriken in de toonsoort van belegen moralisme. Ter voorkoming van dergelijke associaties wordt deze met Aristoteles aanvangende ethiektraditie ook wel aangeduid als kwaliteitsethiek: ethiek hangt niet af van allerlei morele principes maar van kwaliteiten die in het menszijn tot ontwikkeling komen.

Overigens heeft het boek een veel bredere inhoud dan wat tegenwoordig meestal onder het begrip ethiek valt. Het omvattende thema is: hoe moet een mens zijn bestaan zo vormgeven dat hij tot authentiek bestaan en geluk komt? Binnen die brede horizon besteedt Aristoteles aandacht aan kwesties die tegenwoordig wél onder de noemer ethiek worden behandeld. Bijvoorbeeld rechtvaardigheid of de vraag wanneer de komedie, het cabaret van Aristoteles' tijd, grenzen van respect overschrijdt – een eerste vorm van media-ethiek dus.

Wat maakt de *Ethica* van Aristoteles boeiend om te lezen en interessant om over na te denken?

Wie het boek leest, wordt getroffen door het realisme dat er in doorklinkt: ethiek is niet het in hoog tempo formuleren van hogere, bijna wereldvreemde idealen, maar bestaat uit het zoeken naar evenwicht in krachtlijnen die zich in het mensenleven manifesteren. Fameus is in dit verband Aristoteles' bezinning op de vraag wat een goed en evenwichtig karakter behelst. Voortreffelijke karaktereigenschappen vormen het verstandige midden tussen een tekort en een teveel: vriendelijkheid bijvoorbeeld houdt het midden tussen norsheid en vleierij en moed staat tussen vermetelheid en lafheid. De *ethica* van Aristoteles kan men vanwege dit soort beschouwingen ook typeren als een intrigerende exercitie in levenskunst.

In de moderne, gesecculariseerde cultuur zoeken velen naar ethiekvormen die zich niet langer kunnen en willen beroepen op externe, bijvoorbeeld religieuze autoriteiten, zonder daarbij door te slaan in subjectieve willekeur en oeverloos relativisme. In dit verband is een herlevende interesse voor de ethiek van Aristoteles bespeurbaar. Het weinig gearticuleerde hedendaagse idee dat een mens naar zijn eigen diepste binnenkant moet luisteren om z'n levensweg te vinden, ook op het vlak van de ethiek, krijgt bij Aristoteles filosofische scherppte.

De *ethica* is voor de hedendaagse lezer goed te volgen, ook zonder vakspecialistische voorkennis over Aristoteles of de culturele context waarbinnen hij zich bewoog. Sommige onderdelen en passages zijn ronduit verrassend voor moderne lezers.

Aristoteles' overwegingen over vriendschapsverwikkelingen, een thema dat in de moderne ethiek slechts spaarzaam bedeed wordt, blijkt actueel voor het huidige netwerkperk waarin het bezig zijn met de kwaliteit van relaties sterk aan belang en interesse wint.

Spannend zijn ook de beschouwingen over geluk. Aristoteles gaat niet mee met de huidige trend om geluk samen te laten vallen met "je lekker voelen". Hoewel Aristoteles niks tegen dat soort gevoelens heeft, is dat voor hem te ondermaats. Menselijk geluk is niet primair een gevoel, maar bestaat volgens Aristoteles uit de "gelukte" ontwikkeling van specifiek menselijke talenten, niet in de laatste plaats het gebruik van het verstand.

Aristoteles blijft een uitdagende dialoogpartner voor eigentijdse filosofische of culturele bezinning, bijvoorbeeld met de these, de denkuitdaging dat menszijn staat of valt met een richtinggevende natuur. Nu overmatige maakbaarheidsidealen veel van hun glans lijken te hebben verloren, is het zinvol om opnieuw na te gaan wat er in de menselijke natuur voorgegeven is of er de kern van uitmaakt. Maken we ons "zelf", dat wat we zijn en wat ons zinvol toeschijnt, vanuit een nulpunt of dienen we vooral verstandige beheerders van een in beginsel voorgegeven zelf te zijn, een zelf dat een ingebouwd oriënterend vermogen bezit? Aristoteles kiest beargumenteerd voor de laatste optie en daagt ons uit over deze mogelijkheid eens wat dieper na te denken, ook al komen we eventueel met een ander of gereviseerd antwoord op de proppen. Kortom, de lezing van de *Ethica* van Aristoteles in een mooie Nederlandse vertaling: van harte aanbevolen.

Aristoteles' Ethica